

Бухінська Т. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ ТА РОЗМІР РІЗНИХ ТИПІВ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЯК ОДНА З ОЗНАК АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ Г. КАНТА

Анотація. Статтю присвячено вивченню авторського стилю Г. Канта за ознаками: частотою вживання та розміром різних типів синтаксичних структур у його творах. Нами було досліджено різножанрові твори письменника – роман та оповідання.

Ключові слова: текст, авторський стиль, частота вживання, синтаксичні структури, довжина, середня довжина речення.

Постановка проблеми. Авторський стиль є важливою проблемою текстології, адже основою для дослідження авторського стилю є текст.

Індивідуальний стиль є сукупністю мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших. У широкому значенні це своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття, насамперед, стосується стилю майстра слова і залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприймання та світovidчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та їх оцінки. Хоч письменник і користується загальноживаною мовою, його індивідуальне світосприйняття, психологія мовотворчості зумовлюють особливий мовний стиль. Власне індивідуалізуючих одиниць у мові письменника може бути незначна кількість, проте виразність ідіостилу твориться не лише ними. Характер авторського стилю залежить від співвідношення загальних та індивідуалізуючих ознак, від того, які функції виконують загальномовні засоби в системі індивідуального стилю, що ґрунтується на зв'язку мови і мислення.

Складовою частиною ідіостилу є ідіолект письменника. За О. Селівановою, ідіолект є індивідуальним різновидом мови, що реалізується в сукупності різних ознак мовлення окремого носія мови, а в письмовому мовленні виявляє риси ідіостилу. Поняття «ідіолект» та «ідіостиль» співвідносяться як норма й узус національної мови, з одного боку, та індивідуальна манера мовлення, з іншого, тобто ідіостиль постає як індивідуально-творче використання національної мови, що, фактично, закорінене в ідеях В. Виноградова про те, що ідіостиль відтворюється засобами ідіолекту, який є сукупністю мовних засобів індивідуального мовлення [3, с. 107].

У більшості наукових праць ідіостиль досліджується з дедуктивних позицій, тобто його особливості з'ясовуються порівняно з загальною типологією стилю даного типу тексту. Однак дедалі частіше з'являються праці, написані з індуктивних позицій: особливості ідіостилу виводяться з аналізу дискурсу окремого автора. Від майстерності письменника, його мовної інтуїції і знання мовної системи залежить естетична своєрідність використаних ним лінгвістичних елементів, за якими і визначають художній стиль митця.

Визначення особливостей індивідуального стилю письменника залежить і від врахування певного літературного напрямку. Метод визначає загальний напрям творчості, а стиль – індивідуальні властивості художника слова. Л. Тимофеев стверджує: «В методі знаходять, насамперед, те загальне, що пов'язує митців, а в стилі – те індивідуальне, що розділяє їх: особистий досвід, талант, манера письма та ін.» [7, с. 64].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою вивчення індивідуального стилю письменника працювали В. Виноградов, А. Федоров, Б. Томашевський, Р. Будагов, Л. Тимофеев, А. Ревякін, А. Докусов, Г. Поспелов, Ю. Бондарев, Т. Бугайко, Є. Пасічник, С. Єрмоленко, Л. Ставицька, Н. Сологуб, Н. Волошина та ін.

Поглибленню теоретичних положень, пов'язаних з ідіостилем та дослідженням особливостей дискурсу окремих видатних осіб присвячена значна кількість сучасних лінгвістичних досліджень (В. Григор'єв, Л. Савицька, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Л. Пустовіт, І. Бабій, А. Мойсієнко, Г. Жуковець, О. Кухар-Онишко, Д. Наливайко, С. Перепльотчикова, І. Смушинська, А. Ткаченко, О. Фоменко, А. Шайкевич, Н. Шмарова та ін.).

Вивчення ідіостилу окремої особи є надзвичайно важливим, адже мовна особистість може бути унікальною. Як носій культурного ідіолекту вона може стати суттєвим компонентом культурної парадигми. Крім того, ідіолект однієї особи може мати важливий вплив на розвиток мови, становлення норми та формування риторичних традицій.

Останнім часом стрімко розвиваються методи атрибуції літератури, що ґрунтуються на аналізі синтаксичних структур мови. Тут виділяються два напрями. Перший пов'язаний із побудовою та аналізом графів синтаксичних зв'язків у рамках типічних фраз та речень. Другий напрям опирається на ті чи інші закономірності у взаємозв'язках різного роду синтаксичних конструкцій. У сучасному мовознавстві з'явилися також дослідження, що розвивають квантитативний напрям у вивченні мовлення, стилю і мови.

Метою статті є спроба охарактеризувати індивідуальний стиль Г. Канта за однією з ознак: частотою вживання та розміром синтаксичних структур у текстах деяких із його творів. Актуальність запропонованої розвідки зумовлена потребою сучасних галузей науки, зокрема стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, з'ясувати способи використання мовного матеріалу у моделюванні індивідуально-авторської стилістики. Матеріалом дослідження послужили роман та оповідання Г. Канта: Gold. Der dritte Nagel. Das Impressum. Методом суцільної вибірки із цих творів (з кожного 2–5 сторінки) отримано 690 простих речень (ПР), 313 складносурядних речень (ССР), 233

складнопідрядних речень (СПР) та 482 речення ускладненого типу (РУТ). Загальний корпус досліджуваних одиниць складає 1 719 одиниць [2].

Виклад основного матеріалу. Виникає запитання: чи існує відмінність у виборі синтаксичних структур у творах одного автора, тобто внутрішньоавторська варіативність? З метою розв'язання поставленої задачі ми досліджували різножанрові твори письменника – роман і оповідання. Розподіл різних типів речень у романі й оповіданнях автора занесено в таблицю 1.

З метою визначення відповідностей та відмінностей між наведеними в таблиці величинами ми використовуємо критерій хі-квадрат – χ^2 – та обчислюємо його за формулою:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}, \quad (1)$$

де O – фактично отримані величини, E – теоретично очікувані величини [6].

Досвід застосування квантитативних методів свідчить, що критерій χ^2 є ефективним і достовірним під час порівняння досліджуваних матеріалів, неоднакових за обсягом [5]. Отримані дані занесено в таблицю 2.

З метою інтерпретації отриманих даних необхідно визначити значущість суми «хі-квадрат». У нас вона складає $\sum \chi^2 = 59,55$, є статистично значущою та показує наявність відмінностей у вживанні синтаксичних структур у романах та оповіданнях Г. Канта. Особливий зв'язок виявили ознаки [ПР] і [ССР] та [роман], а також [СПР] та [оповідання]. Відмінності у вжи-

ванні певних типів речень у романі та оповіданнях Г. Канта є статистично значущими величинами та спонукають до констатації факту існування внутрішньоавторської варіативності.

Обчислені значення коефіцієнта K дають змогу констатувати міру зв'язку у вживанні синтаксичних структур у різножанрових творах одного письменника. Найсильніший зв'язок спостерігається між ознаками [Роман] і [ПР] та [Оповідання] і [СПР], про що свідчить значення коефіцієнта K (відповідно? 0,09 та 0,15).

Досліджені нами твори засвідчили, що в різних жанрах одного автора в плані вживання різних синтаксичних структур наявні відмінності в мові.

Нам видається доцільним вивчити також частоту вживання різних типів складнопідрядних речень у творах письменника. Отримані дані занесені в таблицю 3.

Застосувавши квантитативні методи дослідження, ми обчислили критерій χ^2 та коефіцієнт K отриманих величин. Результати обчислень висвітлені в таблиці 4.

Значущість суми «хі-квадрат» складає $\sum \chi^2 = 14,84$ і є статистично значущою та показує наявність відмінностей у вживанні різних типів складнопідрядних структур у романах та оповіданнях Г. Канта. Особливий зв'язок виявили ознаки [підрядні речення мети] і [роман] ($\chi^2=4,85$; $K = 0,14$), що свідчить про частіше вживання цього типу речень в романі автора порівнянн з оповіданням. Це може бути зумовлено як обсягом самих досліджених творів, так і їх темою.

Таблиця 1

Розподіл різних структурних типів речень у романах та оповіданнях Г. Канта

Жанр	ПР	ССР	СПР	РУТ	Разом
Роман	574	261	147	370	1352
Оповідання	117	52	86	112	367
Разом	690	313	233	482	1719

Таблиця 2

Величини суми χ^2 та коефіцієнта спряженості K для розподілу різних типів речень у романах та оповіданнях Г. Канта

Жанр	ПР $\chi^2 K$	ССР $\chi^2 K$	СПР $\chi^2 K$	РУТ $\chi^2 K$
Роман	13,88 0,09	5,02 0,05		
Оповідання			39,16 0,15	1,49

$\sum \chi^2 = 59,55$.

Таблиця 3

Розподіл різних типів складнопідрядних речень у романах та оповіданнях Г. Канта

СПР	Роман	Оповідання
Загалом	147	86
означальні	49	19
місця	5	3
часу	24	20
модальні	1	
порівняльні	4	3
наслідкові		2
причини	6	2
мети	8	
умовні	20	10
допустові		1
обмежувальні		1
додаткові	28	20
підметові	2	5
присудкові		

Для вивчення авторського стилю кожного автора важливим показником є розмір синтаксичних структур у текстах його творів. Середня довжина речення в нашій роботі визначалася за кількістю слів у проаналізованому тексті, групі текстів або фрагменті тексту, поділеному на загальну кількість речень у цьому масиві тексту. А отже, ми поділяємо погляди деяких вчених стосовно того, що довжина речення безпосередньо пов'язана зі змістом тексту, дистрибуцією та стилістичною функцією у тексті. Показники довжини різних структурних типів речень у творах Г. Канта показані в таблиці 5.

Якщо розглядати абсолютні величини, то у різних структурних типів речень помічено відхилення середньої довжини у текстах різних жанрів. Подані в таблиці 5 показники середньої довжини речення є абсолютними величинами і не можуть показати, наскільки значущі відхилення між ними, а також речення якого розміру переважають у романах та оповіданнях письмен-

ника. Точніші статистичні обчислення можна отримати, обчисливши критерій χ^2 та коефіцієнт К. З цією метою необхідно передати абсолютні величини середньої довжини речень у вигляді підкласів. Весь отриманий шляхом вибірки корпус речень було розбито за розміром на чотири підкласи: короткі (КР) – до 10 слів, середні (СР) – 11–30 слів, довгі (ДР) – 31–60 слів та наддовгі (НДР) – більше 60 слів. Отримані результати розподілу підкласів у різних типах речень у всіх досліджених творах Г. Канта та їх довжини показані в таблицях 6 та 7.

Обчисливши значення χ^2 та К для довжини речень у романах та оповіданнях Г. Канта, ми виявили, що в деяких із них існують значні відхилення у вживанні різних за розміром речень в окремих жанрах. Отримані величини критерію χ^2 та коефіцієнта спряженості К подані в таблиці 8.

Сума $\sum \chi^2 = 48,68$ значно перевищує критичну величину (при $df = 3$ і $P = 0,05$ для наших таблиць критичною та зна-

Таблиця 4

Величини суми χ^2 та коефіцієнта спряженості К для розподілу складнопідрядних речень у романах та оповіданнях Г. Канта

χ^2	Роман χ^2 К	Оповідання χ^2 К
означальні	3,32	
місця		
часу		1,7
причини	0,5	
мети	4,85 0,14	
умовні	0,19	
додаткові		0,59
підметові		3,69
присудкові		

$\Sigma \chi^2 = 14,84$.

Таблиця 5

Довжина різних структурних типів речень у творах Г. Канта

Жанр	ПР	ССР	СПР	РУТ	Середня довжина
Роман	6.45	20.48	16.89	48.31	21.75
Оповідання	7.47	19.75	16.34	33.66	19.28
Середня довжина	6.62	20.36	16.69	44.91	21.0

Таблиця 6

Розподіл підкласів речень у романах та оповіданнях Г. Канта

Жанр	КР	СР	ДР	НДР	Разом
Роман	569	511	169	103	1352
Оповідання	117	182	61	7	367
Разом	686	693	230	110	1719

Таблиця 7

Середня довжина різних підкласів речень у Г. Канта

Жанр	КР	СР	ДР	НДР	Середня довжина
Роман	5.48	18.43	41.92	95.02	21.75
Оповідання	5.99	18.35	40.69	79.00	19.28
Середня довжина	5.56	18.40	41.59	94.0	21.22

Таблиця 8

Величини критерію χ^2 та коефіцієнта спряженості К для розподілу підкласів речень у романах та оповіданнях Г. Канта

Жанр	КР		СР		ДР		НДР	
	χ^2	К	χ^2	К	χ^2	К	χ^2	К
Роман	12.54	0.09					15.72	0.1
Оповідання			16.19	0.1	4.23	0.05		

$\Sigma \chi^2 = 48,68$ при $df = 3$ критична величина $\chi^2_{0,05} = 7,81$; $\chi^2_{0,01} = 11,34$.

чушою буде сума $\chi^2 = 7,81$, а для $P = 0,01 - \chi^2 = 11,34$) і вказує, що показники χ^2 та K є значущими для досліджуваних величин.

Висновки. За обчисленням значень χ^2 у творах Г. Канта виявився зв'язок між ознаками [роман] та [КР] ($K=0,09$), [роман] та [НДР] ($K=0,1$), [оповідання] та [СР] ($K=0,1$); решта зв'язків виявились несуттєвими. Значна кількість коротких речень у романі Г. Канта – це наслідок великої кількості діалогів; середніх та наддовгих речень (описів природи та філософських авторських роздумів). Найбільша питома вага середніх та довгих синтаксичних сполук продиктована також схильністю автора до суб'єктивних та об'єктивних характеристик персонажів.

Довжина речення та його розмір може змінюватися у текстах одного автора. Чим більше у творі діалогів, тим меншою може виявитись довжина речення, і, навпаки, твори філософські, спрямовані на висвітлення внутрішнього світу персонажа, мають зазвичай більшу довжину та розмір речення. Наше дослідження виявило: Г. Кант тяжіє до вживання наддовгих речень, що є суттєвою ознакою індивідуального стилю автора.

Підсумовуючи, можемо сказати, що індивідуальний стиль письменника – явище складне. Саме тому існують різні концепції сприйняття та визначення категорії індивідуального стилю письменника. Він виникає на основі переплетення багатьох факторів (як особистісних, так і соціальних), проходить певні стадії свого розвитку, має свої чинники (наприклад, світогляд митця, суспільно-історичні умови, співвідношення традиції та новаторства та ін.), свої носії (зовнішня форма художнього твору, композиція, плани зображення та вираження, система образів та ін.), може з часом змінюватися. Аналіз особливостей індивідуального стилю письменника – завдання достатньо складне, але дає глибшу картину розуміння його творчості.

У подальших дослідженнях варто було б порівняти довжину наддовгих речень у творах Г. Канта з довжиною аналогічних речень інших письменників.

Література:

1. Бойко Ю. Вживання підрядних речень у текстах різних функціональних стилів (на матеріалі англійської прози та публіцистики): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Ю. Бойко; Одеськ. нац. ун-т. – Одеса, 2002. – 20 с.
2. Бухінська Т. Розмір та частота вживання різних типів речень у німецькій мові (на матеріалі художньої прози та публіцисти-

ки): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Т. Бухінська; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2007. – 488 с.

3. Виноградов В. О художественной прозе / В. Виноградов // Избранные труды. – М.: Наука, 1980. – С. 56–284.
4. Вихованець І. Семантико-синтаксична структура речення / І. Вихованець, К. Городенська, В. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1983. – 220 с.
5. Левицкий В. Квантитативные методы в лингвистике / В. Левицкий. – Черновцы: Рута, 2004. – 190 с.
6. Перебийніс В. Статистичні методи для лінгвістів / В. Перебийніс. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 168 с.
7. Тимофеев Л. Советская литература: Метод. Стил. Поэтика / Л. Тимофеев. – М.: Сов. писатель, 1964. – 523 с.
8. Altmann G. Verteilungen der Satztlängen / G. Altmann // In: Schulz, K.-P., Glottometrika 9. – Bochum: Brockmeyer, 1988. – S. 147–169.
9. Best K.-H. Satztlängen im Deutschen: Verteilungen, Mittelwerte, Sprachwandel / K.-H. Best // Göttinger Beiträge zur Sprachwissenschaft, 7. – Göttingen: Peust und Gutschmidt, 2002. – S. 7–33.

Бухинская Т. В. Частота употребления и размер разных типов синтаксических структур в художественных произведениях как одна из характеристик авторского стиля Г. Канта

Аннотация. Статья посвящена изучению авторского стиля Г. Канта по признакам: частота употребления и размер разных типов синтаксических структур в его произведениях. Нами были исследованы разножанровые произведения писателя – роман и рассказы.

Ключевые слова: текст, авторский стиль, частота употребления, синтаксические структуры, средняя длина предложения.

Bukhinska T. The frequency of use and the size of various types of syntactic structures in literary works as one of the peculiarities of G. Kant's author's style

Summary. The objective of the investigation under discussion is an attempt to characterize G. Kant's individual style according to the following features: the frequency of use and the size of various syntactic structures in the texts of the works under study. We investigated different genres of G. Kant's works – novel and short stories.

Key words: text, author's style, frequency of the usage, syntactic structures, average size of the sentence.